

Sievietes tautastērps 19.gs. līdz 20.gs.sākumam

Grobiņas draudzes hronika (rakstīta vācu valodā) vēstī par vairākiem izbēgušiem nīceniekiem. 1771.gadā Nīcas (Nietz) mācītājam bez jebkāda iemesla bija aizbēgusi dzimtsmeita Katrīna, kuras ārējais izskats raksturo 18.gs. 2.puses Nīcas sieviešu apģērbu. „Apģērbs labi pazīstams pēc šāda apraksta: īsi lindraki, viens sarkans vilnas šķorējams ņieburs, stipri nošūts ar sudraba bantītēm; tam pāri pelēks vadmalas kamzolis. Krekli uz pleciem izrakstīti raibi ar sarkaniem dzīpariem, tāpat viņai bija viens vaiņags, noklāts ar daudzām pērlēm.”¹⁹⁾ Hronika vēstī, ka kāda aizbēgusi kalpone bija „ģērbta jaunā kamzolī un strīpotos brunčos”. Vēl tiek minēts, ka kādai nevācu meitai bija „strīpaini brunči un vecs, brūns vamzis, galvā melna cepure.” 1787.gadā arī Nīcā bija izbēdzis Otiņu Andrejs; viņš bija apzadzis klēti, uzlauzdams lādi. Paņēmis 1 lielu un citas mazas sudraba *broces*, sudraba gredzenus, zīda

Nīcas tautas tērpi ap 1910.g.

lakatus un cepures. 1799. gada otrajās Lieldienās aizbēgušajam „Vērnīku” māju puisim Andrejam bija šāds apģērbs: 1 zaļa audekla veste ar divām rindām mazu, baltu pogu, viens kamzolis, no pelēkas vadmalas svārki un balta linu audekla apakšbikses. Šie nedaudzie vēstures materiāli liecina, ka 18.gs. 2.pusē Nīcā valkāti svītraini brunči, vīriešiem-

pelēkas vadmalas svārki, linu auduma bikses.

19.gs. vidū godos un svinīgos gadījumos tika valkāti melnie un zilie *lindruki*. Melnajiem lindrukiem gar apakšmalu visapkārt plaukstas platumā bija *svēdra*, kas bija izrakstīta zaļām, dzeltenām vai citās krāsās dzijām un dzīpariem. Zilajiem *lindrukiem* virzienā no augšmalas uz leju bija ieaustas krāsainas *svēdras* (zaļas, dzeltenas, biežāk sarkanas), sakarā ar to šādus brunčus sauca par svītrainiem vai svēdrainiem. Gar apakšmalu šiem lindrukiem bija šaurs apmetinājums sarkanā krāsā.²⁰⁾

Sievietes tautastērps no 19.gs. 60.gadiem līdz mūsdienām

*Ilze Ruika Nīcas
tautastērpā
20.gs.30.gados*

Tērpam raksturīgākie elementi ir sarkanie brunči, balta villaine, vainadziņš. Dominējošās krāsas: sarkans, balts, pelēks, sudrabs. Sarkanā krāsa literatūrā tiek minēta kā dzīvības, veselības, aktivitātes un panākumu simbols. Baltā krāsa simbolizē baltu gaismu, apziņu, mūžību, skaidrību, tikumību. Sudrabs (vainadziņā) iemieso noslēpumainu spēku. Tā ir kā dievišķā mēness un zvaigžņu gaisma. Vainadziņa stikla pērlītes rada sudraba efektu. Vīriešu apģērba pelēkā krāsa ir saskatāma mūsdienu dabā, tā ir ikdienība. Pelēks ir Dieva mētelītis, tam brienot pa rudzu lauku. Tautastērps dod spēku un piederības sajūtu savai nācijai.

Tautastērpu izgatavošanai un tā gatavībai nepastāv apstiprināti noteikumi vai standarti. Tauta

tos veido pēc saviem ieskatiem, tādēļ arī pastāv dažādi tērpu gatavošanas varianti. Tautastērpu izjūta nīceniēcēm bija ierakstīta gēnos un turpinājās no paaudzes paaudzē. A.Siliņa savā apcerējumā „Alšvanga”^{*} raksta, kā cēlusies nīceniēcū sarkanā brunču krāsa, atsaucoties uz O.Hūna manuskripta sējumā minētajiem materiāliem: „Nīcā sarkanā drēbes krāsa nav tālu senējā. Vecāki ļaudis vēl zin pateikt, ka tā nākusi modē no ārienes, tas noticis gan mazākais pāris cilvēku augumu agrāk nekā Alšvangā, kamdēļ drēbes krāsas izteiksme pilnīgi paspējusi saaugt viengabala kopā ar tautisko senrakstu garšu...”²¹⁾

A.Dzērvītis 1933.g. žurnālā „Zeltene” rakstīja: „Nīcas jaunavas tērpu varam uzskatīt par visdekoratīvāko starp latviešu tautas tērpiem. Tērpa stipro krāsu un formas īpatnību ne vienu reizi vien vērsusi uz sevi ārzemnieku vērtību. Nīcas tērps atšķiras no pārējiem novadiem kā rakstā, tā krāsās, ar konveidīgo un plato (līdz 5 cm) vainagu, zvanveidīgo brunču formu. Pavisam īpatnējas ir rakstītās villaines, to valkāšanas veids – uz viena pleca, kā nekur citur Latvijā, izņemot Nīcas un Bārtas pagastus, netiek valkātas.”²²⁾

Daiļamatniece un kultūras menedžmenta grāda īpašniece Ziedīte Muze pašas darināto Nīcas tērpu ar prieku

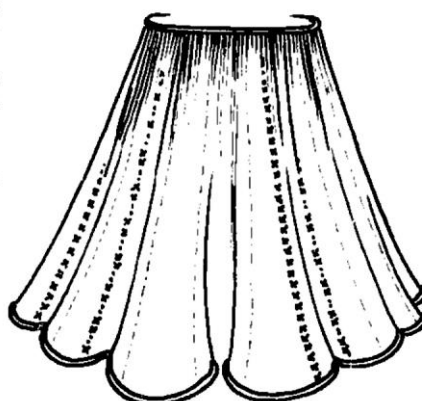
*Olga Dreiblatheņa
2008g. Dziesmu un deju svētkos
tautastērpu skatē saņēma
pateicību par pašas darināto tērpu*

^{*} Alšvanga – Alsungas senais nosaukums

velk uz dažādiem sarīkojumiem: „Tā jūtos piederīga Latvijai. Tautastērps man dod drošības sajūtu, jo ir skaists, liels un stabils, turklāt arī praktisks.”²³⁾

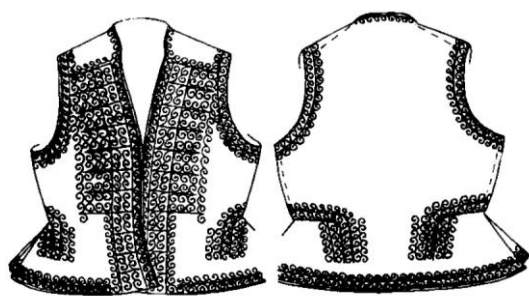
Nīcas tautastērpā daudzkārt redzēta Latvijas valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga. Arī 2006.g. Jāņos prezidente Nīcā ieradās, ģērbusies Nīcas tautastērpā. Tautastērpu valkāja godos, apmeklējot baznīcu un citos svinīgos gadījumos. 19.gs.beigās, 20.gs. sākumā katrā Nīcas cienījamā mājā bija tautas tērps. Tos glabāja klētīs pūra lādēs vai skapjos. Nīcas tautastērps ir kļuvis par latviešu nacionālās kultūras reprezentācijas tērpu ne tikai Latvijā, bet arī aiz republikas robežām.

B r u n č i j e b l i n d r u k i. Oranžsarkano lindruku krāsu nianšu ziņā ir maz atšķirības. Atšķirības ir aužot ielaistās dažādu krāsu rakstu joslās. Lindrukumi jābūt ļoti platiem, jāizlieto 5 metri drēbes, jostas vietā tie sīki piekrokoti. Lai veidotos zvanveida kritums, brunču garums līdz pusstilbam, tā apakšmalas iekšpusē iešūta 1 cm diametrā resna, ne visai cieti vīta aukla un apšūta ar sarkanu vadmalu vai tādas pašas krāsas vilnas drēbi, kādā austi brunči.

Nīcas brunču shematiskais attēls

K r e k l i. Smalkais baltais smalka lina auduma kreklis bija ar platiem uzšūtiem uzplečiem, platām piedurknēm un atlokāmu apkakli un aprocēm. Izšuvumus uz apkakles malas un piedurkņu uzplečiem veidoja kā stūrainu vai ziedveida sauli, krustu, ugunskrustu no baltiem un ziliem vai baltiem un melniem lina diegiem. Kakla apmali sasprauda ar mazu, apaļu vai sirdsveida sudraba vai dzintara saktiņu.²⁴⁾

*Nīcas ģieburas raksta izvietojums.
Uz rakstaina lina auduma ar vilnas dziju
veidots izšuvums*

Latvijas lauksaimniecības kamera 1938.

N ģ i c a s b u r s t e. Jende Elza: „Būrsti apšuva ar samtu jeb „plīšu”, un vēlākos laikos valkāja arī villaini, bet agrāk goda apģērbam vilka rakstainu audekla bursti ar melniem rakstiem.”²⁵⁾

Siltā laikā valkāja baltus rakstainu, parupja lina audekla ģieburus ar nelieliem *muduriem* sānos. Ģieburus izrotāja ar tumši ziliem rakstiem. Tos valkāja virs tautiskā krekla.²⁶⁾

V i l l a i n e. Villaines gatavoja no baltas vilnas drēbes. Tās sedza pāri labajam plecam, ņemot zem kreisās paduses. Villainei bija jāpieguļ cieši pie auguma, lai zem kreisās paduses tā nenokarātos. Baltajām villainēm malas bija izrakstītas krāsainiem- zaļiem vai dzelteniem- rakstiem. Galvenās rakstu zīmes bija stūrainā saule un slīpāis krusts. Lietoja arī baltas villaines bez rakstiem. Bija villaines ar īsām, krāsainām bārkstīm vai arī villaines, kurām abus galus un rotājumus noslēdza garas, savītas bārkstis. Ar saktām

sasprauda villaini, kā arī tās sprauda ņiebura priekšā. Sprauda *čupās* – lielās apakšā, mazās – virspusē. Tās uz labā pleca sasēja ar sarkanu dzīparu. Ar lielajām saktām sasprauda tikai villaines. Mazās saktas sprauda kreklā un ņieburā. Bagātu māju saimnieces greznojās ar daudzām saktām- tās tika piespraustas no kakla līdz jostas vietai. Lielās villaines saktas nesprauda ne kreklā, ne ņieburā.

V a i n a g s. Vainagu galvā lika neprecēta jaunava. Tas bija tikumības simbols. Vainadziņa valkātājas morāle bija nebojāta. Meitas vainadziņu valkāja kā svētumu.

Kura laba mātes meita,
Godāj' savu vainadziņu,
Godāj' savu vainadziņu
Kā sirsniņu azotē.

Man māmiņa piesacīja
Bez vainaga nestaigāt.

D 5967

Nīcas jaunavas vainags

R.Zariņa krājuma. Latvju raksti

Vainagu gatavoja no augstas kvalitātes sarkanas vadmalas. Lai vainaga malas turētos stingri, tā iekšpusē bija 9 cm plata papes strēmele, kuru salieca riņķī. Vainaga augšmalas apkārtmēram bija jābūt 14-18cm lielākam par apakšējās malas apkārtmēru. Ārpusē apakšmala bija izrotāta ar 3,3 cm platu sudraba brokāta lentu. Virs tās bija sarkana tūka auduma strēmele ar izrakstītiem stikla salmiņiem un pērlītēm ap 5 cm platumā. Gar rakstainās strēmeles augšmalu izšuva līkumiņos austu ap 0,5 cm platu brokāta lentu, kurai virsū uzšuva nelielus, apaļus spīgulīšus. Vainaga augšējai malai bija šķautņainas, slīpētas, caurspīdīgas, lielas stikla pērles. Vainaga iekšpusē iešuva rožainas krāsas oderi. Vainagam bija jāstāv taisni virs galvas.²⁷⁾ Kāzu gadījumā līgava lika galvā sevišķi platu un augstu vizuļu vainagu, nošūtu ar sudraba brokāta lentām. Vainaga augšpuse bija veidota ar kuplu, smalku sudraba stieplu un spīguļu pinumu (krāsainu vizuļu). Bez tam vēl vainaga aizmugurē bija piestiprinātas vairākas zīda lentes. Šādi vainagi esot bijuši dārgi, ko katra līgava nevarēja atļauties, tādēļ tos esot aizņēmušās. Šādus vainagus pratuši izgatavot tikai profesionāli amatnieki.

Dažreiz vainagam pāri lika arī baltu smalka auduma gabalu- uzkubekli. Tā malas nokarājās, seja palika neaizsegta. Uzkubekļa apakšmalu sasprauda ar mazu saktiņu. Apmeklējot baznīcu, uzkubekli noņēma.

Matus pina bizē, tā karājās aizmugurē. Matu lentes gali nokarājās pāri muguras vidum.²⁸⁾

Sieviešu apģērbs aukstākam laikam

Svētdienās un svētku dienās sievietes galvā lika no silta cepuru auduma gatavotas aubveida cepures ar ausīm. Precētām sievietēm cepures augšmalas priekšpuse bija greznota ar nelielām mežģīnēm, kas nokarājās uz pieres. Aubes vietā galvā sēja krāsainus zīda vai kokvilnas lakatus, greznotus ar rūtīm un puķēm. Šādus lakatus sauca arī par prūsenēm (vestas no Prūsijas) vai zīdenēm. Lakatu stūrus precētās sievietes sasēja priekšpusē, neprecētās- aizmugurē. Aukstā gadalaikā un ziemā galvā sēja lielus lakatus, zem kuriem bija plānāka *drānele*. 19.gs. sākumā nīcēniece valkāja cepures

ar stāvām malām (šādas cepures kopš 2008.g. izmanto vidējās paaudzes deju kolektīva „Nīca” dalībnieces). Ap kaklu sēja pašaušus, rakstainus vilnas lakatus. To stūrus sasēja priekšā vai priekšā tikai sakrustoja un sasēja aizmugurē.

Jaunavas ziemā nēsāja lapsenes (lapsādas cepures).

Kažoki bija apvilkti ar vadmalu, tie nebija kaili. Sievietēm kažoki bija līdz puslielam, lai var redzēt lindrukus, bet lietoja arī īsos kažokus.

Nīcā sieviešu apģērba sastāvdaļa bija arī sietavas: 8-10cm plats auduma gabals, ar kuru aptina kājas no ceļa līdz potītēm. Virs *sietavām* ģērba vilnas zeķes. Šāds ģērbšanās veids aizsargāja kājas no aukstuma. Sievietes garās bikses nevalkāja.

Godos ģērba baltas, rakstainas vai caurumotas garzeķes. Virs garzeķēm dažreiz uzģērba baltas vai raibas īszeķes līdz puslielam. Zeķes kātiņa pusi nolocīja uz leju.²⁹⁾

Kurpes bija melnas, tās rotāja ar bronzas riņķīšiem. Pārtikušas sievietes lietoja puszābakus. Ja sievietei kurpju nebija, ģērba dzeltenas pastalas ar melnām siksnām, tās notina līdz puslielam.

M u t a u t i bija goda tērpa piederums. Mutautos bija ieaustas paralēlas rakstu joslas, vai arī tos rotāja grezni, krāsaini izšuvumi.

1935.g. „Kurzemes Vārds” rakstīja, ka dažkārt tiek izķēmotas senās tradīcijas Bārtā un Nīcā. Bija redzams pakausī atgāzts vai uz vienu pusi nošķiebts vainags. Saktas tika liktas zemāk par krūtīm. To darīja personas, kam etnogrāfija bija sveša.

*Tautas daiļamata meistarē
Regīnas Kalniņas
adītās Nīcas zeķes*

Izmantotā literatūra

19. *Latvju tautas tērpu vēsture.* – R.: Antēra, 2007.– 121.-122.lpp.
20. *Janševskis J. Nīca.* – R.: Valsts papīru spiestuve, 1928. – 41.-42.lpp.
21. *Siliņa E. Latviešu tautas tērpu vēsture.* – R., 170.lpp.
22. *Dzērvītis. Nīcas jaunavas tērps.*// *Zeltene*, 1933. – 16.lpp.
23. *Muze Z. // Latvijas Avīze*, 2006. – 3.jūnijs
24. *Rozenberga V. Latviešu tautas tērpi. Kurzeme. 2.sēj.* – R., 1997.– 202.-205.lpp.
25. *Jende E. Etnogrāfisko materiālu vākšana. Rucava. Bārta. Nīca. Manuskripts.* – 1920.-1961.
26. *Siliņa E. Latviešu tautas tērpu valkāšanas tradīcijas. 2.papildinātais izdevums* – R., 1991. – 48.lpp.
27. *Rozenberga V. Latviešu tautas tērpi. Kurzeme. 2.sēj.* – R., 1997.– 203.-204.lpp.
28. *Janševskis J. Nīca.* – R.: Valsts papīru spiestuve, 1928. – 43.lpp.
29. *Janševskis J. Nīca.* – R.: Valsts papīru spiestuve, 1928. – 43. lpp.